

Elektriyaamade vähemusosaluse müük vähendab majanduslikke ning sotsiaalseid riske

Maria Alajõe (RiTo 2), Majandusministri nõunik

Käesolevast Riigikogu Toimetiste numbrist leiab lugeja Riigikogu liikme Janno Reiljani ettekande AS-i Narva Elektriyaamad vähemusosaluse omandamisest NRGenerating Holding poolt. Teema on paljukõneldud ja korduvalt ka ajakirjanduse tähelepanu all olnud. Välja on toodud erinevaid rõhuasetusi, rohkem või vähem olulisi detaile. Olles küll protsessiga seotud, kuid siiski kõrvaltvaataja, näib mulle, et lugejal võib selles detailide rägastikus kaduma minna ülevaade protsessi läbivast loogikast. Ehk kas me kõik märkame veel puude taga metsa?

Siinkohal tahaksin pakkuda ühe – loodan, et neutraalse – ülevaate püstitatud eesmärkidest energeetikasektori restruktureerimisel ning selle osaks olevast strateegilise investori kaasamisest, AS-i Narva Elektriyaamad vähemusosaluse müügi põhjustest, eeldustest, tingimustest ja oodatavatest tulemustest.

Riigi energiamajanduse korraldamise aluseks on Riigikogu poolt 1998 aastal heaks kiidetud kütuse ja energiamajanduse pikaajaline riiklik arengukava. Vabariigi Valitsus on kohustatud oma tegevuses sellest alusdokumendist lähtuma. Kava seab järgmised strateegilised eesmärgid:

- tagada piisav ja stabiilne nõuetekohase kvaliteediga ning optimaalse hinnaga kütuse- ja energiavarustus;
- kindlustada rahvusvaheliste keskkonnanõuete täitmine;
- tagada põlevkivi baasil energia tootmise efektiivsuse tõstmine üheaegselt kahjuliku keskkonnamõju vähendamisega põletustehnoloogia uuendamise teel.

On selge, et nimetatud Riigikogu poolt heakskiidetud strateegiliste eesmärkide saavutamine eeldab suuri investeeringuid majandusharusse. Investeeringuid võib teha erakapital või riik, kui ettevõtte omanik. 1998.aastal moodustas Vabariigi Valitsus asjatundjate komisjoni, analüüsimaks strateegilise investori kaasamisega seonduvat.

Lähtudes kütuse ja energiamajanduse pikaajalisest riiklikust arengukavast ning asjatundjate komisjoni ettepanekutest sõnastas Vabariigi Valitsus oma otsusega 1998. aasta oktoobris lähtekohad põlevkivienergeetika restruktureerimisel ja investori kaasamisel.

Praegune valitsus on oma tegevuses eelmise valitsuse poolt kirja pandud põhimõtetest lähtuvalt ka toiminud.

Alljärgnevalt on välja toodud Vabariigi Valitsuse sõnastatud olulisemad põhimõtted põlevkivienergeetika restruktureerimisel ja investori kaasamisel (Vabariigi Valitsuse 27. oktoobri 1998 istungi protokoll nr. 55 päevakorrapunkt 9).

1. Jätkata põlevkivienergeetika arendamist Eesti ja Balti elektrijaamade ning AS Eesti Põlevkivi põlevkivikaevanduste ja –karjäärade baasil pikemas perspektiivis, vältides Eesti riigi sõltuvust imporditavast elektrienergiast või elektrienergia tootmiseks vajalikust kütusest.

2. Praegu Eesti Vabariigi energeetikakompleksi aluseks olevas põlevkivienergeetika sektoris moodustavad põlevkivi kaevandav ettevõtte AS Eesti Põlevkivi ning selle toodangu peamiseks tarbijaks olev ja seda elektri tootmiseks kasutatav AS Narva Elektriijaamad ühtse väärtusketi, mille efektiivsemaks toimimiseks on otstarbekas AS Eesti Põlevkivi ja AS Narva Elektriijaamad koondada ühtsesse kontserni.

3. Riikliku ressursi puudumise tõttu on otstarbekohane kaasata põlevkivienergeetika arendamisse strateegiline investor ning läbirääkimistel investoriga lähtuda alljärgnevatest üldpõhimõtetest:

3.1. Eesti majanduse konkurentsivõimet tagava elektrienergia tariifi kehtestamine pikaajalises perspektiivis;

3.2. Eesti regionaalsete ja sotsiaalsete aspektide arvestamine ja kompleksne lahendamine;

3.3. Eesti julgeolekupoliitilise aspekti arvestamine;

3.4. keskkonnakaitse nõuete järgimine vastavalt Eesti õigusaktidele ning Eesti riigi poolt võetud rahvusvahelistele kohustustele;

3.5. hilisema riigipoolse investeerimiskohustuse või investeeringute tagamise välistamine.

Nagu eespool nimetatud, on seisukohad põlevkivienergeetika arendamisel, restruktureerimisel ja erakapitali kaasamisel kujunenud mitmeid sõltumatult läbiviidud uurimisi arvestades. Neist olulisemad on koondatud *Vabariigi Valitsuse 14.05.1998 korraldusega nr 426–k moodustatud asjatundjate komisjoni arvamusse*, mis Eesti energeetikasektori restruktureerimise ja arengu küsimuste otsustamisel soovitas alljärgnevat.

1) Rõhutada põlevkivienergeetika edasise arendamise otstarbekust Eestile pikaajalises perspektiivis, sest:

1.1) Eesti põlevkivi varud on suuremad kui siiani arvatud (praeguste tootmisvõimsuste juures jätkub põlevkivi kuni 100 aastaks);

1.2) kõik alternatiivse kütuse kasutamisega seotud lahendused elektrienergia tootmiseks olulises mahus tooksid kaasa Eesti riigi sõltuvuse imporditavast kütusest ja/või elektrienergiast;

1.3) põlevkivi energeetika hääbumisel kaotaks Ida–Virumaal töö Eesti energeetikasektoriga otseselt ja kaudselt seotud enam kui 15 000 töötajat, kes on omakorda oma perede peamiste toitjatena elatise hankijad vähemalt kolm korda suuremale hulgale inimestele.

2) Valida Eesti energeetikasektori arengumudel selliselt, et:

2.1) Eesti Energia AS-il on kohustus ühendada oma võrku teisi elektrienergia tootjaid ja tarbijaid ning teisi energiavõrke; Eesti Energia AS võib omada teisi elektrienergia tootmisettevõtteid ja/või osalusi teistes elektrienergia tootmise ettevõtjates;

2.2) Eesti ja Balti elektrijaam kuuluvad ühele ettevõtjale; Eesti Energia AS koos strateegilise investoriga asutab Eesti Energia AS-i tütaraksiaseltsina äriühingu Eesti ja Balti elektrijaamade baasil, kus Eesti Energia ASile kuulub vähemalt 51% aktsiatest;

2.3) elektrienergia tootmine ja elektrienergia tootmiseks vajaliku põlevkivi tootmine liidetakse ühte kontserni.

3) Otsustada strateegilise investori kaasamine Eesti ja Balti elektrijaamade ja AS-i Eesti Põlevkivi restruktureerimisse arvestades, et tehingu struktuuri mitmetahulisusest ja keerukusest tulenevalt ei ole otstarbekas korraldada strateegilise investori leidmiseks avalikku enampakkumist. Strateegiline investor tuleb leida otseläbirääkimiste teel, et tagada läbirääkimistel vajalik paindlikkus eesmärgiga saavutada Eesti riigi huvidele maksimaalselt vastav tehingu struktuur ning tingimused.

Selleks et kindlaks teha Eesti riiklikele huvidele enim vastavad potentsiaalsed strateegilised investorid, analüüsis valitsuse nõustaja J. Henry Schroder & Co. Limited 40-t maailmas tuntud energeetikaettevõtjat, kellel oleks eeldusi olla strateegiliseks investoriks Eesti ja Balti elektrijaamade restruktureerimisel. Ta jõudis järeldusele, et NRGenerating International B.V. oma emafirmade NRG Energy Inc. ja Northern States Power Company toetusel on üks vähestest reaalsest finants-, majandus- ja julgeolekupoliitiliselt aktsepteeritavatest ning tõsiselt arvestatavatest potentsiaalsetest investoritest, kellel on Balti regiooni vastu tõsine huvi.

Ligi kaks aastat tagasi Vabariigi Valitsuse vastuvõetud põhiseisukohad on olnud valitsuse tegevuse aluseks, kuid tänaseks on jõutud juba tunduvalt kaugemale. Tänavu suvel sätestas valitsus põhitingimused, millele NRG-ga sõlmitavad lepingud AS Narva Elektrijaamades 49-protsendilise osaluse omandamiseks peavad vastama (Vabariigi Valitsuse 27. juuni k.a istungi päevakorrapunkti nr 28 all protokolli kantud otsus). Käesoleva artikli lisas 1 on välja toodud Vabariigi Valitsuse nimetatud otsuse ja põhitingimuste kokkuleppe võrdlus.

Kui eespool oli antud ülevaade strateegilise investori kaasamise protsessist ajaloolise tagasivaatena, siis lõpetuseks meenutaksin veel üht majanduses kehtivat põhimõtet.

Investeeringu tasuvuse hindamisel arvestatakse alati järgnevatel aastatel teenitavaid sissetulekuid – ehk mida suurem on esialgne väljaminek, seda suurem peab olema ka projektist teenitav tulu, täpsemalt tulevaste sissetulekute nüüdisväärtus. Lihtsustatult väljendudes võib sissetulekuid suurendada kolmel viisil: suureneb turuosa, muutub kõrgemaks toodangu hind või saavutatakse oluline efekt kulude vähendamisel. Kuna elektri tootmise kulude vähendamine on projekti teostamise lahutamatu osa, mis on kalkuleeritud finantsmudelisse, siis seda siinkohal nimetada on ülearune.

AS Narva Elektriijaamad on ettevõtte, mille puhul on teada kaks põhilist ettevõtte väärtust vähendada võivat asjaolu: 1) turuosa on vähenev – energiaturg vabaneb ja 2) hinnakujundus on riikliku järelevalve all. Lisaks sellele veel karmistuvad nõuded keskkonnakaitse valdkonnas, risk tulenevalt olemasolevatest keskkonnakahjustest, valitsuse poolt seatud tööhõivekohustus ja muud asjaolud.

Nõuda tegelikust väärtusest kõrgemat hinda ettevõtte aktsiate eest tähendab paratamatult pikas perspektiivis nõustumist kõrgema elektri hinnaga. Kohustada Eesti Energiat tegema suuri investeeringuid elektri tootmisse tähendab loobumist sarnase kohustuse püstitamisest energiasüsteemidega seonduvalt.

Lõpetaksin tsitaadiga Kenfield Morley'lt *"In investing money, the amount of interest you want should depend on whether you want to eat well or sleep well."* ("Investeerides sõltub taotletav intress sellest, kas soovite hästi süüa või rahun magada.")

Tõlgendades öeldut käesoleva teema kontekstis, ütlesin, et majandusminister, kes valitsuse liikmena on otseselt vastutanud läbirääkimiste eest, ei saa lubada ebakindlust valdkonnas, mis mõjutab kogu Eesti majandust, iga tarbijat.

PÕHITINGIMUSTE VÕRDJUSTABEL	
Valitsuse otsuses sätestatud põhitingimus	Narva Elektriijaamade lepingute põhitingimuste kokkulepe
1. Eesti Vabariik ei taga tehingut mingil moel	Lepingud ei sisalda praegu ega näe tulevikus ette Eesti Vabariigi poolt antavat tagatist.
2. Investeeringute kava: investeerimisprogramm tagab esimese viie aasta jooksul ASis Narva Elektriijaamad põlevkivi uute keevkihtkatelde baasil kahe energiaploki renoveerimise ning ASi Eesti Põlevkivikaevandustes ja karjäärides kasutatava tehnoloogia uuendamise ning infrastruktuuri arendamise mahuga vastavalt kuni 360 miljonit USA dollarit (USD) ning kuni 80 miljonit USA dollarit (USD);	Investeeringute kava vastab valituse poolt sätestatule. AS Narva Elektriijaamad finantseerib ja tagab Eesti Elektriijaama 8. energiaploki ja Balti Elektriijaama 11. energiaploki ümberseadistamise tehnoloogiale, kus kasutatakse tsirkuleerivaid keevkihtkatlaid esimese 5 aasta jooksul. Leping sisaldab võimalust, et enne 31. märtsi 2002 saab otsustada, et teise energiaploki renoveerimine jääb ära.
3. Keskkonnakaitse kohustused -- vajalikud investeeringud keskkonnahoidu tagamaks ASi NEJ tegevuse vastavuse kehtivate keskkonnanormidele nähakse piisavas mahus ette ASi NEJ investeerimisprogrammis ning Eesti	Investeeringu programm lähtub keskkonnanõuetest. Lepingud ei sisalda praegu ega näe tuleviks ette Eesti Vabariigi vastutust eelnevalt tekkinud keskkonnakahjuste suhtes.

Vabariik ei kanna vastutust eelnevalt tekkinud keskkonnakahjude suhtes.	
4. ASi Narva Elektriijaamad ja Eesti Energia ASi vaheline elektrienergia ostu-müügileping sõlmitakse ajavahemikuks kuni 15 aastat õigusega saada vajaduse korral kogu elektrienergia tootmismahd ja võimsused ASilt Narva Elektriijaamad, kusjuures kuni aastani 2002 on tagatud võimsused vähemalt kuni 1350 MW, aastatel 2003–2005 – 1520 MW ja alates aastast 2006 – 1593 MW;	Elektrienergia ostu-müügileping annab Eesti Energia ASile ostuõiguse kogu AS Narva Elektriijaamad elektrienergia tootmisvõimsusele; Narva Elektriijaamad on nõus Eesti Energiat varustama vastava võimsusega, sisaldades talvist maksimaalset tootmisvõimsust 1 350 MW aastateks 2001–2003, 1 520 MW aastateks 2003–2004, ja 1 593 MW järgnevateks aastateks. AS-i Narva Elektriijaamad poolt Eesti Energia ASile müüdava elektrienergia reaalne keskmine kaalutud tegelik tariif/hind on 41,35 senti/kWh (ostumahult 6,2 TWh/aastas)
5. Sõlmitavad lepingud tagavad tööhõive sõltumata tootmise mahust ning arvestamata lepingulisi töötajaid ASis Narva Elektriijaamad vähemalt 1700 töötajale aastal 2000, vähenedes kokkulepitud graafiku alusel mitte alla 500 töötajale alates aastast 2005 ning ASis Eesti Põlevkivi vähemalt 5000 töötajale aastal 2000, vähenedes kokkulepitud graafiku alusel mitte alla 3400 töötajale aastatel 2004–2007. NRG maksab lisaks 5 miljonit USA dollarit (USD) sotsiaalfondi 5 aasta jooksul (iga aasta 1 miljon USD), millest 80% läheb ASi Narva Elektriijaamad töötajate sotsiaalprogrammidele ja 20% piirkonna sotsiaalprogrammidele;	Narva Elektriijaamad: AS Narva Elektriijaamad aktsionäride leping tagab Narva Elektriijaamades minimaalse tööhõive taseme 1 700 aastal 2000, vähenedes 500-ni aastaks 2005. (Kokkulepitud tööhõive äriplaani realiseerumisel vastavalt 2292 ja 1930) Eesti Põlevkivi: Eesti Põlevkivi aktsionäride leping tagab ASis Eesti Põlevkivi tööhõive taseme 5 000 aastaks 2000, vähenedes 3,400-ni aastaks 2007 Sotsiaalfond: NRG panustab 5 miljonit US\$ viie aasta jooksul viies võrdses osas AS Narva Elektriijaamad, et täita enda kohustused loodava Sotsiaalfondi ees. Sotsiaalfondist on ette nähtud 80% AS Narva Elektriijaamad töötajate ja 20% regionaalse sotsiaalprogrammi jaoks.
6. ASi Narva Elektriijaamad 49% aktsiate hind on mitte vähem kui 54,5 miljonit USA dollarit (USD);	NRG tasub pärast lepingu sõlmimist kohe ASile Narva Elektriijaamad aktsiate eest Eesti krooni ekvivalendis 65.5 miljonit US\$, ning teeb lisaks 5 osamakset Eesti krooni ekvivalendis 1 miljon US\$, millest esimene tehakse finantstingimuste kokkuleppimise järel. Kogu omakapitali paigutatavad vahendid Eesti krooni ekvivalendis on 70.5 miljoni US\$

7. Tehing on tingimuslik ning jõustub kõigi investoripoolsete lepinguliste finantskohustuste täitmise korral;	Lepingud asuvad jõusse kõikide kohustuste täitmisel NRG poolt.
8. Investori oodatav reaalne maksujärgne investeeringu tootlus (IRR) on mitte suurem kui 12%;	Kinnituse, et oodatav reaalne NRG investeeringu tootlus (IRR) on väiksem kui 12%, on andnud Eesti poole finantsnõustaja Shcroder Salomon Smith Barney
9. 50% kasumist, mida AS Narva Elektriijaamad teenib võimsuse ja elektrienergia müügist väljapoole Eestit, s.t müügimahtudelt, mis jäävad üle Eesti Energia ASiga sõlmitavas elektrienergia ostu-müügilepingus ettenähtud mahtudest, peavad kuuluma Eesti Energia Asile	Tingimus on sätestatud AS Eesti Energia ja AS Narva Elektriijaamad vahel sõlmitava elektrienergia ostu-müügilepingu põhitingimustes
10. Reaalne põlevkivi hind ei ületa 131 Eesti krooni (EEK)/tonn aastani 2010 ja 101 Eesti krooni (EEK)/tonn järgnevatel aastatel;	Põlevkivi hinnad sisalduvad kokkulepitud kaevandamise plaani kokkuvõttes, mis kuulub lisana AS Eesti Põlevkivi aktsionäride lepingu juurde. Hinnad vastavad valitsuse poolt sätestatud põhitingimustele.
11. Kuni lepingute kehtivuse lõpuni jäävad jõusse seni ASi Eesti Põlevkivi poolt sõlmitud müügilepingud muude tarbijatega;	Põhitingimuste lepingud nõuavad, et seni AS Eesti Põlevkivi poolt sõlmitud põlevkivi müügilepingud muude tarbijatega (põlevkiviõli tootjatega) jäävad jõusse kuni lepingute kehtivuse lõpuni.
12. Eesti Põlevkivi suurl klientide varustamine põlevkiviga -- tagatakse võimaliku suurtarbija, näiteks SUNCOR juurdetulekul vajaliku põlevkivi kaevandamine koguses kuni 5 miljonit tonni mäemassi tingimusel, et vastav taotlus esitatakse enne 1. jaanuari 2003.a.;	Vastavalt Eesti Põlevkivi aktsionäride lepingu tingimustele on AS Eesti Põlevkivi aktsionärid kohustatud tagama, et AS Eesti Põlevkivi varustaks põlevkiviga mahus kuni 5 milj. tonni uusi Eesti turule tulijaid (s. h. Suncor) tingimusel, et need kolmandad isikud teatavad Eesti Põlevkivile oma kavatsusest osta siisuguses koguses põlevkivi 1. jaanuariks 2003.a.
13. Nõukogu kontroll -- strateegilised otsused ASi Narva Elektriijaamad kontsernis kuuluvad äriühingu nõukogu pädevusse, kus enamus on Eesti poole esindajatel;	Vastavalt ASi Narva Elektriijaamad aktsionäride lepingu põhitingimustele on AS Narva Elektriijaamad nõukogu vastutav kõikide strateegiliste otsuste osas mis puudutavad ASi Narva Elektriijaamad ja ASi

	Eesti Põlevkivi. Nõukogu on enamuses Eesti Energia AS–I esindajatel.
14. Lepingu kõik sätted on Välisministeeriumi hinnangul täielikus vastavuses Euroopa Liidu õigusaktidega ja Eestile Euroopa Liiduga liitumisest tulenevate kohustustega.	Põhitingimuste lepingud vastavad kehtivatele EL õigusaktidele ja ei takista Eesti liitumist EL–ga.